

University of Groningen

De biograaf als beeldhouwer?

Voerman, Gerrit

Published in:
Liberaal Reveil

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1994

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Voerman, G. (1994). De biograaf als beeldhouwer? Enkele correcties. *Liberaal Reveil*, 35(4), 169-171.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Spanning tussen de doelstellingen

Meer in het algemeen dient er *in de zeven-de en laatste plaats* op te worden gewezen dat er vanaf het begin van de invoering van een heffing op brandstoffen een spanning is geweest tussen enerzijds de milieu- en energiedoelstellingen en anderzijds de behoefte aan belastingopbrengsten. Zo zijn er, zoals reeds eerder werd aangegeven, tegenstrijdige elementen tussen de oorspronkelijke intentie van de wet en het opleggen van een heffing voor bijvoorbeeld het nuttig hergebruik van restgassen. Diverse bedrijven hebben geïnvesteed in installaties waarmee de afvalstromen uit milieu- en energie-oogpunt zo gunstig mogelijk kunnen worden verwerkt. Maar toch worden zij voor dit hergebruik belast. In zekere zin is hier dus sprake van dubbel belastingen.

Conclusie

De brandstofheffing die deel uitmaakt van het thans voorliggende wetsvoorstel inzake belastingen op milieugrondslag, is groten-deels overgenomen uit de huidige wetgeving, die zowel uit het oogpunt van doelmatigheid, billijkheid als uitvoerbaarheid belangrijke tekortkomingen vertoont. Wil men deze vermijden, dan zullen wijzigingen noodzakelijk zijn, zowel ten aanzien van de wetstekst als de uitvoeringspraktijk op de in het voorgaande aangegeven terreinen.

* *ir. H. Keuken is als directeur verbonden aan Keuken & de Koning B.V., een internationaal opererend ingenieursbureau voor o.a. energiebesparing binnen de industrie.*

** *drs. H.H.J. Labohm is als onderzoeker verbonden aan het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen "Clingendael" en lid van de redactie van Liberaal Reveil.*

BOEKBESPREKING

De biograaf als beeldhouwer? Enkele correcties

In 1988 werd in dit blad onder de titel "Een vergeten hoofdstuk?" de balans opgemaakt van de geschiedschrijving van het liberalisme. Een van de conclusies was dat de historici het liberalisme nogal links hadden laten liggen. Zeker vergeleken met andere politieke stromingen was de aandacht voor liberale partijen en politici (afgezien van Thorbecke) aan de povere kant. Daarnaast werd vastgesteld dat voor zover het liberale verleden al was beschreven, dit grotendeels door liberalen zelf was gebeurd.

Zes jaar later moeten beide conclusies bijgesteld worden. De laatste tijd hebben

immers nogal wat studies over de liberale stroming en haar vertegenwoordigers het licht gezien. Daarbij passeerden uiteenlopende onderwerpen de revue als het 19e-eeuwse liberalisme, liberalen en de natie en de vrijzinnig-democratische jongerenorganisatie in het interbellum. Ook verschenen schetsen van prominente liberalen uit het verleden (de bundel *Van Thorbecke tot Telders* bijvoorbeeld, en de dagboeken van De Beaufort), en uit het heden (Wiegel). Opvallend daarbij is dat de auteurs veelal uit niet-liberale hoek afkomstig zijn. De geschiedswetenschap heeft het liberalisme

ontdekt; het liberale onderonsje lijkt te zijn afgelopen.

Temidden van deze publikaties verscheen recentelijk van de hand van de jurist Jan van Zanen - onder meer oud-vice-voorzitter van de JOVD en sinds 1990 voor de VVD lid van de gemeenteraad van Utrecht - een biografie over Haya van Someren-Downer. Een opmerkelijke politica in een politieke wereld die toen nog meer dan tegenwoordig door mannen werd beheerst. Als het eerste Tweede-Kamerlid in de parlementaire geschiedenis dat het leven schonk aan een baby, de eerste vrouwelijke partijvoorzitter van Nederland en zo ongeveer de eerste vrouwelijke fractievoorzitter in de staatkundige historie, verrichtte Van Someren pionierswerk. Ook in de omvorming van de VVD van een notabelenclub tot een "volks-partij" aan het begin van de jaren zeventig had zij als "politica van de polarisatie" een groot aandeel.

Hoe interessant de persoon Van Someren moet zijn geweest, het boek over haar weet niet echt te boeien. Daarvoor ontbreken onder meer de psychologische inkijkjes die men bij een biografie mag verwachten. Wanneer de ontwikkeling van Van Someren in haar politieke carrière - weliswaar "oneerbiedig", zoals de schrijver zelf zegt - wordt geschetst in termen als "van leuk jong ding tot warme moederlijke vrouw", dan is hiermee ook zo ongeveer de diepgang aangegeven. Ook het in verband brengen van Van Someren-Downers negatieve stellingname ten aanzien van de liberalisering van abortus met het feit dat "Haya zelf een (ongewenst?) nakomertje was" - zonder verdere toelichting - oogt als psychologie van de koude grond.

Maar het zijn niet zozeer de psychologische, als wel de historische merites waarop ondergetekende het boek hier wil beoordelen. Hoewel Van Zanens studie deel uitmaakt van de recentelijke kleine "housse" van beschouwingen over het liberalisme, staat deze tegelijk in de traditie van de "oude" liberale geschiedschrijving. Biografen als Vonhoff (over Oud) en Westers (over Stikker) gingen hem voor. Met hen deelt Van Zanen de sympathie voor de hoofdpersoon. Vermeldde Vonhoff in zijn

uit 1969 daterende biografie van Oud in alle openheid een "oprecht bewonderaar" van zijn studie-object te zijn, Van Zanen laat zich in zijn inleiding iets genuanceerder uit. "Uit bewondering - later mede uit verwondering - vond en vind ik dat deze opvallende persoon een biografie verdient. Haar ferme inzet als volksvertegenwoordiger en bestuurder ten behoeve van het liberalisme en de VVD rechtvaardigt een blijvende herinnering voor haar tijdgenoten en jongere generaties". Om loutere vastlegging gaat het echter niet alleen; met zijn boek wil Van Zanen "de totstandkoming van een fair beeld van deze opvallende en invloedrijke politica" bevorderen.

Een dergelijk uitgangspunt kan hagiografische disposities in de hand werken, de liberale historiografie weet erover mee te praten. Hoe weet Van Zanen zijn engagement te hanteren? Het voortdurend aanduiden van Van Someren-Downer met haar voornaam "Haya" is wat dat betreft weinig bemoedigend; het klinkt al te familiair. Toch tekent Van Zanen Van Someren-Downer bepaald niet als een heilige en heeft hij oog voor enkele mindere (maar wel menselijke) trekjes. Zo vermeldt hij haar lichtgeeraaktheid, die tot uiting komt in een groot aantal ingezonden brieven; en haar neiging om hard van stapel te lopen. Ook verhult hij niet haar zo nu en dan moraliserende opstelling, die "niet altijd... zo principieel liberaal" is; of haar polariserende tactiek - in dit geval ten aanzien van de toenmalige minister voor ontwikkelingssamenwerking Pronk -, die "niet vrij van enig opportunisme" leek.

Dergelijke voorzichtige kwalificaties zijn Van Zanens handelsmerk. Tot een echte kritische evaluatie van Van Someren-Downer komt het echter niet, ook niet bij de beoordeling van haar omstrede rol bij de beruchte abortus-kwestie. Het mede door de VVD in de Tweede Kamer ondersteunde initiatief-wetsvoorstel dat legalisering van de abortuswetgeving beoogde, sneuvelde in december 1976 in de Eerste Kamer mede door toedoen van Van Someren-Downer, die toen voorzitter van de VVD-senaatsfractie was. Van Zanen wijst op de inconsistenties in het optreden van Van Someren-Downer, maar heeft er gezien de

stijl en woordkeuze die hij hier hanteert, duidelijk moeite mee zijn heldin in deze zaak al te zwaar af te vallen. Zo schrijft hij dat de stemverklaring van Van Someren "aan helderheid niet over" hield; dat het optreden van de VVD en van Van Someren in het bijzonder "geen schoonheidsprijs verdient"; en dat het harde oordeel van de VVD'er Geurtsen, mede-initiatiefnemer van het wetsvoorstel "moeilijk te bestrijden" valt.

Het kraken van harde noten is aan Van Zanen kennelijk niet besteed. Eerder al had hij laten weten dat het "jammer en eigenlijk ook oneerlijk zou zou zijn" als de abortuskwestie het historische beeld van Van Someren zou bepalen. Het is daarbij spijtig dat ook hier Van Somerens drijfveren - zoals reeds gezegd - zo weinig uit de verf komen. Als een duveltje uit een doosje voert Van Zanen de godsdienstige overtuiging van Van Someren ten tonele, maar dit blijft helaas enigszins in het luchtledige hangen. Was er niet meer te vinden in haar correspondentie uit die tijd? Volgens Jan Franssen, toentertijd persoonlijk medewerker van Wiegel, werd er heel wat afgeschreven tussen Van Someren, Wiegel en Van Riel. Volgens zijn zeggen zou in vele brieven de "geheel eigen beleving" van de abortuskwestie door Van Someren zijn verwoord¹.

Ondanks de hier en daar - vaak voorzichtig - geformuleerde kanttekeningen bij het optreden van Van Someren is de grondtoon van de biografie positief. Aan het einde van het boek gekomen wekt het dan ook geen verbazing dat de auteur het "zeer terecht" vindt dat Van Someren-Downer postuum erelid van de VVD is geworden en dat er een zaal in het nieuwe gebouw van de Tweede Kamer naar haar werd genoemd. Dergelijke conclusies zijn voorspelbaar, gezien het vertrekpunt van de auteur.

De biograaf als corrector van de beeldvorming, maar daarmee tegelijk een nieuw beeld opricht.

Deze positieve "grondhouding" van Van Zanen gaat terug op zijn bewondering voor zijn hoofdpersoon. "Haya van Someren was een fascinerende vrouw", zo deelt hij de lezer in het begin van zijn boek mee. Helaas getuigt zijn biografie hier maar ten dele van, het is al gezegd. Aan de ene kant hangt dat samen met de overmaat aan affiniteit, die uiteraard niet tot verrassende stellingnames of conclusies leidt. Aan de andere kant is de keuze van de bronnen hieraan debet. De twee hoofdstukken over Van Somerens parlementaire optreden (samen goed voor ongeveer de helft van het boek) baseerde Van Zanen vooral op de Handelingen der Staten-Generaal en zijn weinig opwindend. Van de door Franssen gesignaleerde "intense briefwisseling" tussen Wiegel, Van Riel en Van Someren heeft Van Zanen kennelijk weinig gebruik gemaakt. Boeiender zijn de hoofdstukken over Van Somerens jeugd en haar partijvoorzitterschap ("onder Haya's hamer").

Ondanks zijn sympathieën heeft Van Zanen Van Someren niet als een heilige beschreven. Maar wat haar nu werkelijk heeft beziield, wordt in zijn biografie niet echt duidelijk.

Noot

1. Zie Jan Hoedeman, *Hans Wiegel en het spel om de macht*, Utrecht, 1993, p. 87.

* Jan van Zanen, *Haya. Haya van Someren - Downer. Vrouw voor Vrijheid en Democratie*, Uitgeverij Balans, 1994, ISBN 90-5018-235-6.

** drs. G. Voerman is hoofd van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) te Groningen.